

Projekt z dnia 9 grudnia 2025 r.

UCHWAŁA NR ...

RADY MINISTRÓW

z dnia 2025 r.

**w sprawie przyjęcia dokumentu Krajowa Strategia przeciwdziałania antysemityzmowi
i wspierania życia żydowskiego na lata 2025–2030**

Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się dokument pod nazwą Krajowa Strategia przeciwdziałania antysemityzmowi i wspierania życia żydowskiego na lata 2025–2030, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

PREZES RADY MINISTRÓW

Opracowano pod względem prawnym, legislacyjnym i redakcyjnym

Zastępca Dyrektora Departamentu Legislacyjnego

Wojciech Ulitko

/podpisano elektronicznie/

Załącznik do uchwały Nr
Rady Ministrów z dnia ... r. (M.P.
poz. ...)

Krajowa Strategia przeciwdziałania antysemityzmowi i wspierania życia żydowskiego na lata 2025–2030

Wprowadzenie

„Dlaczego? W tym jednym słowie ucieleśnia się krzyk rozpaczy dziesiątków tysięcy” – pisał w swoim dzienniku, w maju 1942 roku Szmuel Szajnkind, dziennikarz i współpracownik grupy Oneg Szabat w getcie warszawskim, która dokumentowała życie i śmierć Żydów polskich pod okupacją niemiecką. Szajnkind zginął kilka miesięcy po napisaniu tych słów, ale pytanie, dlaczego doszło do zagłady Żydów europejskich pozostało. Jest ono nie tylko przedmiotem rozważań badaczek oraz badaczy, ale także pytaniem – przestrogą dla współczesnych społeczeństw. Dyskryminacja, nienawiść, przemoc, dehumanizacja grup mniejszościowych prowadzić mogą do ludobójstwa – to jedna z historycznych lekcji płynących z wydarzeń II wojny światowej. Lekcja ta powinna stanowić motywację do aktywnego przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom dla podstawowych wartości demokracji, która „nie polega na przyzwoleniu na zło, nawet najmniejsze, bo ono może nie wiadomo kiedy urosnąć”, jak mówił Marek Edelman, jeden z przywódców powstania w getcie warszawskim, w wystąpieniu z 1995 roku.

Głównym elementem odpowiedzi na pytanie dlaczego nazistowska niemiecka ideologia doprowadziła do Holokaustu, jest jej antysemicki charakter. Przejawia się on zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej. Polska, podobnie jak inne państwa, nie była w swojej historii i nie jest wolna od antysemityzmu. Na państwie polskim spoczywają szczególne zobowiązania w zakresie przeciwdziałania temu groźnemu zjawisku. To bowiem na okupowanych przez nazistowskie Niemcy ziemiach polskich dokonana się Zagłada Żydów. Polska, jako jedna ze strażniczek pamięci o II wojnie światowej i opiekunka miejsc, w których miał miejsce Holokaust, w tym

byłych obozów śmierci, winna być jednym z europejskich liderów nie tylko w zwalczaniu antysemityzmu, ale też w zgodnej z ustaleniami historycznymi edukacji o Zagładzie oraz we wspieraniu życia i zachowywaniu dziedzictwa polskich Żydów.

Współczesna sytuacja społeczności żydowskiej w Polsce jest związana z jej historią. W konsekwencji Zagłady, a także powojennych migracji, z około trzech milionów Żydów zamieszkujących Polskę przed II wojną światową, dziś społeczność ta liczy zaledwie kilkanaście tysięcy osób. Po kampanii antysemickiej z 1968 roku życie kulturalne, religijne i społeczne Żydów w Polsce praktycznie zanikło, odradzając się dopiero w okresie transformacji ustrojowej i w III RP. Obecne funkcjonowanie, jak również przyszłość społeczności żydowskiej w Polsce, są zależne od wspierania i rozwoju jej tożsamości oraz instytucji religijnych i świeckich, takich jak synagogi, centra społeczności żydowskiej i instytucje edukacyjne. Działania te, w szczególności biorąc pod uwagę liczebność społeczności, wymagają stałego wsparcia finansowego. Rząd RP jako swój obowiązek traktuje przeciwdziałanie antysemityzmowi i wspieranie życia żydowskiego.

Krajowa Strategia przeciwdziałania antysemityzmowi i wspierania życia żydowskiego na lata 2025–2030, zwana dalej „Strategią” jest dokumentem realizującym i koordynującym działania Rządu RP w obszarze przeciwdziałania antysemityzmowi i wspierania społeczności żydowskiej w Polsce. Ma na celu stworzenie struktur współpracy ze społecznością żydowską oraz organizacjami zaangażowanymi w działania będące przedmiotem Strategii. Strategia zawiera założenia programowe oraz zadania realizujące te założenia, w tym stworzenie stanowiska Koordynatora Rządu ds. Przeciwdziałania Antysemityzmowi (zwanego dalej „Koordynatorem”) i systemu okresowej ewaluacji efektów jej implementacji.

Strategia może posłużyć jako model do przyjęcia podobnych instrumentów odnoszących się do zagadnień z obszaru przeciwdziałania różnym formom dyskryminacji i nienawiści wobec grup mniejszościowych w Polsce. Rozwiązania zawarte w Strategii będą promowane na forum międzynarodowym jako wzorcowe i w oparciu o nie Rząd RP będzie starał się wpływać na kształt działań oraz zaleceń o charakterze ponadnarodowym.

Zobowiązania prawnomiędzynarodowe

W 2016 r. Międzynarodowy Sojusz na rzecz Upamiętnienia Holokaustu (International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA), którego jednym z członków-założycieli jest Polska, przyjął jednogłośnie wspólny tekst roboczej, prawnie niewiążącej definicji

antysemityzmu IHRA. W dniu 6 października 2018 r. Rada Unii Europejskiej przyjęła, przy udziale Rządu RP, deklarację w sprawie zwalczania antysemityzmu oraz wypracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa z myślą o skuteczniejszej ochronie społeczności i instytucji żydowskich w Europie, w której punkcie 1 zachęciła państwa członkowskie do „przyjęcia i wdrożenia, w ramach ich strategii dotyczących zapobiegania rasizmowi, ksenofobii, radykalizacji i brutalnemu ekstremizmowi, całościowej strategii z myślą o zapobieganiu wszelkim formom antysemityzmu i zwalczaniu tego zjawiska”. W dniu 2 grudnia 2020 r. Rada Unii Europejskiej przyjęła, za zgodą Rządu RP, deklarację w sprawie uwzględniania walki z antysemityzmem we wszystkich obszarach polityki, która w punkcie 2 stanowi, że „państwa członkowskie potwierdzają swoje zaangażowanie na rzecz deklaracji Rady z dnia 6 grudnia 2018 r. w sprawie walki z antysemityzmem i opracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa, aby lepiej chronić społeczności i instytucje żydowskie w Europie, co Rada Europejska przyjęła w konkluzjach z 13 i 14 grudnia 2018 r. Deklaracja formułuje zasady kompleksowego programu przeciwdziałania antysemityzmowi, realizowanego przede wszystkim przez krajowe strategie zapobiegania i zwalczania wszelkich form antysemityzmu lub w ramach istniejących krajowych strategii i/lub planów działania dotyczących zapobiegania rasizmowi, ksenofobii, radykalizacji i ekstremizmowi”. W dniu 5 października 2021 r. Komisja Europejska ogłosiła strategię UE w sprawie zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego, zwaną dalej „Strategią UE”¹⁾, wzywając jednocześnie państwa członkowskie do przyjęcia krajowych strategii do końca 2022 roku oraz zapewnienia wystarczających zasobów finansowych na ich realizację.

Strategia UE ma na celu uwzględnianie przeciwdziałania antysemityzmowi we wszystkich wymienianych w niej obszarach, co powinno mieć przełożenie na takie samo podejście państw członkowskich. Komisja Europejska wskazała, jako na jeden z podstawowych celów działań państw członkowskich, powołanie specjalnych pełnomocników lub krajowych koordynatorów ds. przeciwdziałania antysemityzmowi odpowiedzialnych za implementację strategii krajowych oraz na przyjęcie i stosowanie roboczej definicji antysemityzmu IHRA. Komisja Europejska utworzyła stałą grupę roboczą, w ramach której państwa członkowskie UE, przedstawiciele społeczności żydowskich i organizacji

¹⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - Strategia UE w sprawie zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego z 5.10.2021 r., COM (2021) 615.

pozarządowych spotykają się regularnie, aby omawiać bieżące wydarzenia i postępy w swoich działaniach.

Dotychczas 23 państwa członkowskie UE opracowały krajowe strategie, z czego 14 państw członkowskich opracowało samodzielną strategię przeciwdziałania antysemityzmowi, a 9 państw członkowskich uwzględniło specjalne środki w szerszych strategiach przeciwko rasizmowi, ekstremizmowi lub promowaniu praw człowieka. Polska, poprzez przyjęcie niniejszej Strategii dołącza do tej grupy.

Strategia UE nie jest jedynym instrumentem przeciwdziałania antysemityzmowi, który jest skierowany do państw i ich rządów. W dokumencie „Globalne wytyczne dotyczące przeciwdziałania antysemityzmowi” („Global Guidelines for Countering Antisemitism”) z 17 lipca 2024 r., dalej zwane „Wytycznymi”²⁾, rekomendowanym również przez Polskę³⁾, rządy, specjaliści pełnomocnicy i krajowi koordynatorzy zaangażowani w zwalczanie antysemityzmu opracowali najlepsze praktyki. Wytyczne obejmują polityki monitorowania i zwalczania antysemityzmu, które można wdrożyć i dostosować do kontekstów krajowych, regionalnych i kulturowych. Rządy powinny wyznaczać odpowiednie instytucje do realizacji działań w omawianym obszarze, korzystać z roboczej definicji antysemityzmu IHRA, zapewniać bezpieczeństwo społeczności żydowskim i egzekwować przepisy dotyczące przestępstw z nienawiści. W świetle tego dokumentu, edukacja, gromadzenie danych i zwalczanie nienawiści oraz dezinformacji w Internecie (zwłaszcza w platformach społecznościowych) są kluczowe dla zwalczania antysemityzmu.

Strategia została opracowana według wytycznych UE, w konsultacji z instytucjami krajowymi i organizacjami żydowskimi, a także organizacjami przeciwdziałającymi antysemityzmowi, mowie nienawiści i ksenofobii. Strategia zawiera działania już realizowane przez ministerstwa oraz instytucje, jak również te, które będą zrealizowane w przyszłości. Głównym celem Strategii jest koordynacja i realizacja działań Rządu RP w obszarze przeciwdziałania antysemityzmowi i wspierania społeczności żydowskiej w Polsce, wzmacnianie już istniejących instrumentów prawnych, jak również zaprojektowanie nowych rozwiązań, opracowanie nowych instrumentów prawnych, dobrych praktyk krajowych i międzynarodowych oraz szeroką współpracę instytucji z organizacjami pozarządowymi.

²⁾ Global Guidelines for Countering Antisemitism z 17 lipca 2024 r., <https://www.state.gov/global-guidelines-for-countering-antisemitism/>

³⁾ Ibidem.

Główne obszary działań

Strategia identyfikuje sześć głównych obszarów działań kluczowych dla przeciwdziałania antysemityzmowi oraz wspierania życia żydowskiego w Polsce:

1. Definicja antysemityzmu.

Konieczne jest zdefiniowanie antysemityzmu. Definicja powinna opierać się o dorobek nauki oraz uwzględniać zarówno polski, jak i międzynarodowy kontekst.

2. Polska bez przestępstw o charakterze antysemickim.

Należy podnieść skuteczność przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim oraz ich ścigania i karania, zarówno przez Policję, jak i prokuraturę oraz wymiar sprawiedliwości. Działania te powinny obejmować w szczególności rozwiązania legislacyjne, szkolenia, wzmocnienie monitorowania i analizy danych oraz opracowanie mechanizmów wsparcia dla ofiar. Szczególnie istotne jest spowodowanie, aby osoby dotknięte przestępstwami z nienawiści, w tym przestępstwami o charakterze antysemickim, zgłaszały takie przestępstwa organom ścigania.

3. Media i Internet wolne od antysemityzmu oraz zniekształcania prawdy historycznej o Holokauście.

Należy dążyć do eliminacji treści antysemickich i negacjonizmu poprzez współpracę z platformami internetowymi oraz edukację medialną, a także opracować regulacje prawne w zakresie tworzenia mechanizmów przeciwdziałających antysemityzmowi w usługach medialnych, zarówno tradycyjnych, jak i cyfrowych.

4. Edukacja o antysemityzmie i Zagładzie.

Konieczne jest rozwijanie edukacji przeciw antysemityzmowi w ramach zwalczania uprzedzeń i przemocy wobec grup mniejszościowych oraz mowy nienawiści, przez rozwiązania instytucjonalne (szkoły, uczelnie wyższe), jak i przez edukację społeczną. Wskazane są również działania budujące świadomość specyfiki antysemityzmu (w tym zniekształceń prawdy historycznej o Holokauście) oraz związanych z nim zagrożeń.

5. Bezpieczeństwo oraz potrzeby społeczności żydowskiej i jej dziedzictwa.

Społeczność żydowska w Polsce wymaga ochrony – zarówno jej członków, jak i dziedzictwa (synagogi, cmentarze, miejsca pamięci). Strategia przewiduje wzmocnienie środków bezpieczeństwa dla członków społeczności żydowskiej i miejsc oraz wydarzeń dla niej istotnych, kompleksową opiekę nad miejscami pamięci i dziedzictwa, w tym wsparcie lokalnych inicjatyw oraz respektowanie prawa członków społeczności żydowskiej do swobodnego wyznawania religii i jej publicznej ekspresji przez wzmocnienie istniejących rozwiązań prawnych i wzmocnienie dialogu międzyreligijnego.

6. Wzmacnianie pamięci o Holokauście i polskich Żydach.

Należy aktywnie wspierać badania, projekty edukacyjne i inicjatywy społeczne dotyczące Zagłady i żydowskiego dziedzictwa, w tym inicjatywy i projekty społeczne oraz edukacyjne, akademickie badania nad Zagładą, a także współpracę międzynarodową na tych polach.

7. Aspekty przekrojowe.

Powyższe obszary działań są ściśle ze sobą powiązane przez trzy aspekty przekrojowe, opierające się na identyfikacji głównych problemów, sposobów ich rozwiązań oraz wyzwań. Są to:

a) Perspektywa grupy mniejszościowej na tle społeczeństwa polskiego

Antysemityzm stanowi nie tylko bezpośrednie zagrożenie dla członków społeczności żydowskiej, którzy doświadczają go osobiście, ale także zagrożenie dla całego społeczeństwa demokratycznego. Dlatego też perspektywy osób dotkniętych antysemityzmem muszą być uwzględniane przy formułowaniu celów i środków zapobiegania i zwalczania antysemityzmu oraz wspierania życia żydowskiego w Polsce. Ich głos jest szczególnie istotny przy tworzeniu i rozszerzaniu struktur służących raportowaniu, dokumentowaniu i analizowaniu incydentów antysemickich.

Konieczne jest budowanie atmosfery empatii wobec osób dotkniętych antysemityzmem, a także podjęcie działań edukacyjnych wobec całego społeczeństwa, które ułatwią trwałe przezwyciężenie podziału społeczeństwa na członków społeczności żydowskiej i pozostałych obywateli. Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP oraz inne związki wyznaniowe,

których doktryny opierają się na judaizmie, a także żydowskie organizacje społeczne, będą włączane i konsultowane na wszystkich etapach realizacji Strategii.

b) Wzmacnianie istniejących struktur i tworzenie nowych.

Tworzenie stałych struktur na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym odgrywa znaczącą rolę we wzmacnianiu wysiłków na rzecz walki z antysemityzmem w różnych obszarach polityki i na różnych szczeblach administracji. Przykładem takich struktur są fora regularnych konsultacji Rządu RP z przedstawicielami społeczności żydowskiej.

W procesie opracowywania Strategii brały udział organizacje żydowskie. Celem Rządu RP jest utrwalenie takiej formy partycypacji także na etapie realizacji Strategii. Koordynator będzie konsekwentnie uwzględniał doświadczenia i opinie przedstawicieli społeczności żydowskiej w zakresie walki z antysemityzmem, reagowania na incydenty antysemickie i zapewnienia bezpiecznego rozwoju życia żydowskiego. Pożądane jest tworzenie połączeń między zainteresowanymi podmiotami na każdym poziomie: między Rządem RP a instytucjami Unii Europejskiej oraz samorządami, między Rządem RP a społeczeństwem obywatelskim, społecznością akademicką i ekspercką. Koordynator będzie odpowiedzialny za synergię prac administracji rządowej w zakresie walki z antysemityzmem. Poszczególne organy administracji rządowej wskażą komórki organizacyjne odpowiedzialne za koordynację realizacji zadań, aby zapewnić wsparcie Koordynatorowi. Spotkania Koordynatora z przedstawicielami wskazanych komórek organizacyjnych będą odbywać się nie rzadziej niż dwa razy w roku.

Koordynator jest również odpowiedzialny za utrzymywanie, we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, kontaktów międzynarodowych związanych z realizacją Strategii. Uczestniczy m.in. w spotkaniach koordynatorów państw unijnych oraz innych państw posiadających strategie przeciwdziałania antysemityzmowi oraz właściwe organy kontrolujące ich implementację. W szczególności Koordynator utrzymuje stałe relacje i współpracuje z Komisją Europejską koordynującą implementację Strategii UE. Ponadto, Koordynator uczestniczy w międzynarodowych wydarzeniach i spotkaniach dotyczących problematyki antysemityzmu, jak również prezentuje postępy i wnioski z realizacji Strategii.

Koordynatora powołuje Minister Sprawiedliwości. Minister Sprawiedliwości określi w zarządzeniu szczegółowy zakres zadań Koordynatora.

Koordynator jest odpowiedzialny za rozszerzanie współpracy instytucjonalnej w szczególności pomiędzy wymiarem sprawiedliwości, organami ścigania i organizacjami społecznymi. Współpraca prowadzona jest w jak największej liczbie obszarów i angażuje zarówno przedstawicieli społeczności żydowskiej, jak i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Koordynator kieruje zespołem przedstawicieli administracji rządowej odpowiedzialnych za realizację zadań wynikających ze Strategii, przedstawicieli instytucji kultury oraz związków wyznaniowych i organizacji żydowskich, zwanym dalej „Zespołem”. Celem Zespołu jest instytucjonalizacja procesów identyfikacji problemów i wyzwań, poszukiwania adekwatnych rozwiązań oraz ich wdrażania.

c) Współczesne wyzwania

Cyfrowa transformacja każdej dziedziny współczesnego życia wiąże się zarówno z wyzwaniami, jak i szansami. Treści publikowane w mediach i na platformach cyfrowych wpływają na sposób, w jaki społeczeństwo myśli i działa.

Technologie cyfrowe są ważnym narzędziem dla Rządu RP, organizacji kultury oraz społeczności akademickiej i eksperckiej, do dzielenia się wiedzą i zapewniania dostępu do niej. Cyfrowa sfera nie tylko stwarza nowe możliwości, ale także nowe zagrożenia w związku z rozprzestrzenianiem się antysemitkich narracji, teorii spiskowych i nienawiści.

Konieczne jest włączenie walki z antysemitkimi narracjami oraz zniekształcaniem prawdy historycznej o Holokauście w Internecie do strategicznej komunikacji w odpowiedzi na rosnące zagrożenie dezinformacją. Internetowa mowa nienawiści stanowi zagrożenie dla swobodnej wymiany poglądów, a w konsekwencji dla demokracji i praw człowieka, przyczyniając się do radykalizacji postaw oraz działań ekstremistycznych, w tym aktów przemocy w przestrzeni publicznej. Formaty platform społecznościowych sprzyjają polaryzacji. Ma to szczególne znaczenie dla przyszłej edukacji publicznej o Zagładzie w sytuacji tzw. „końca ery świadków” czyli braku bezpośredniego przekazu dotyczącego wydarzeń II wojny światowej. Czerpanie wiedzy o przeszłości przez następne pokolenia będzie opierać się na źródłach zapośredniczonych. Rewolucja technologiczna sprawiła, że źródła internetowe (w tym platformy społecznościowe) stały się głównym miejscem poszukiwania wiedzy. Należy więc ze szczególną uwagą podejść do problemu edukacji cyfrowej, w tym stworzyć nowe skuteczne mechanizmy przeciwdziałania zagrożeniom związanym z dezinformacją, w szczególności będących konsekwencją rozwoju AI.

Implementacja i ewaluacja

Koordynator jest odpowiedzialny za implementację Strategii. Koordynator regularnie monitoruje wykonywanie zadań określonych w Strategii, które mogą być modyfikowane i uzupełniane. Pełna ewaluacja Strategii odbędzie się w 2030 roku. Wówczas przygotowane zostaną dokumenty kontynuacyjne, które staną się podstawą do dalszych działań i określą zadania na kolejną dekadę.

1. Definicja antysemityzmu

Antysemityzm jest szczególnym połączeniem stereotypów, uprzedzeń, wrogości, dyskryminacji i prześladowań, których doświadczają Żydzi na całym świecie. Podobnie jak uprzedzenia wobec innych grup mniejszościowych – narodowościowych, religijnych czy seksualnych – należy do zjawisk, które w wymiarze politycznym, społecznym i kulturowym mogą prowadzić do nietolerancji, nienawiści i w konsekwencji przemocy, podważając fundamenty demokracji, takie jak poszanowanie praw człowieka i różnorodności. Antysemityzm jest sprzeczny z polskim interesem. Polska była ojczyzną największej na świecie społeczności żydowskiej, która pozostawiła tu ogromne dziedzictwo kulturowe – zarówno materialne, jak i niematerialne. Żydzi wnieśli istotny wkład w polską kulturę narodową. Dlatego antysemityzm godzi w fundamentalną część polskiej tożsamości i historii.

Historycznie antysemityzm miał również kluczowe znaczenie w procesie, który doprowadził do Zagłady Żydów. Współcześnie antysemityzm ma negatywny wpływ na całe społeczeństwa. Antysemityzm jest żywym, ewoluującym, czasem wewnętrznie sprzecznym zbiorem przekonań. Zaznaczyć należy, że antysemityzm w Polsce dotyczy często nie tylko mniejszości żydowskiej, ale również osób, organizacji, symboli czy miejsc, którym przypisuje się żydowskość lub związki z Żydami.

Mówiąc o antysemityzmie w Polsce wyróżnia się trzy typy uprzedzeń względem Żydów⁴⁾:

– antysemityzm tradycyjny, wykorzystujący różnice teologiczne między chrześcijaństwem a judaizmem oraz powstałe na tej podstawie historyczne mity, kształtujące

⁴⁾ M. Bilewicz, M. Winiewski, Z. Radzik, *Antisemitism in current Poland: economic, religious and historical aspects*, "Journal for the Study of Antisemitism", 2012, nr 4 (2); M. Bilewicz, M., Winiewski, M. Kofta, A. Wójcik, *Harmful ideas. The structure and consequences of antisemitic beliefs in Poland*, "Political Psychology", 2013, nr 34.

się w kulturze europejskiej od czasów wczesnego średniowiecza i wynikające z przesłanek religijnych, np. głoszące wykorzystywanie przez Żydów krwi chrześcijan w celach rytualnych⁵⁾;

– antysemityzm spiskowy, którego podstawą jest wiara w spisek żydowski, czyli dążenie Żydów do uzyskania władzy w kraju bądź na świecie przez ingerowanie w życie danej społeczności i wykorzystywanie do tego mechanizmów politycznych bądź ekonomicznych⁶⁾;

– antysemityzm wtórny, dla którego charakterystyczne jest zaprzeczanie historycznej doniosłości Zagłady, twierdzenie, że Holokaust stanowi dla Żydów instrument służący zdobyciu przewagi nad innymi społecznościami (m.in. przez przypisywanie winy za Zagładę czy wręcz oskarżanie o zbiorowy antysemityzm) oraz obarczanie Żydów za los, który ich spotkał⁷⁾. Zalicza się tu również poglądy podważające prawo do istnienia państwa Izrael (antysyjonizm).

Badania przeprowadzone przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego w ramach cyklicznego Polskiego Sondażu Uprzedzeń wskazują, że w Polsce rozpowszechnione są w szczególności poglądy, które można kwalifikować jako antysemityzm spiskowy oraz wtórny⁸⁾. Jednocześnie, po zamachu dokonanym przez Hamas na terenie Izraela 7 października 2023 roku zaobserwowano w Polsce przyrost antysemitickich treści związanych z konfliktem bliskowschodnim – od tego czasu organizacje żydowskie raportują znacznie częstsze incydenty o charakterze antysemitickim⁹⁾.

Skuteczne przeciwdziałanie antysemityzmowi oraz karanie tych jego form, które stanowią przestępstwa, należy do zobowiązań państwa polskiego wynikających z przepisów prawa krajowego i międzynarodowego, jak również z innego rodzaju zobowiązań powziętych przez Polskę. Jednym z nich jest Strategia UE.

⁵⁾ I. Krzemiński (red.), *Czy Polacy są antysemitami? Wyniki badania sondażowego*, Warszawa 1996; G.I. Langmuir, *History, religion, and antisemitism*, Univ of California Press 1990.

⁶⁾ N. Cohn, *Warrant for genocide: The myth of the Jewish world conspiracy and the Protocol of the Elders of Zion*. New York and Evanston 1967.

⁷⁾ M. Bilewicz, M. Winiewski, M. Kofta, A. Wójcik, *Harmful ideas. The structure and consequences of antsemitic beliefs in Poland*, op. cit.

⁸⁾ M. Mirucka, K. Zochniak, D. Bulska, *Postawy Polaków i Polek wobec mniejszości: raport z Polskiego Sondażu Uprzedzeń 2021*, [w:] *Uprzedzenia w Polsce. Postawy a ideologia polityczna*, red. D. Bulska, M. Winiewski, M. Bilewicz, Warszawa 2024, s. 13-58.

⁹⁾ M. Winiewski, *Antysemityzm w Polsce w świetle aktualnych badań społecznych. Postawy, mowa nienawiści w Internecie i doświadczenia mniejszości. Raport dla Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP*, 2024.

Skuteczna walka z antysemityzmem związana jest m.in. z właściwym jego definiowaniem. Najbardziej rozpowszechnioną i najszerzej akceptowaną definicją antysemityzmu pozostaje robocza, prawnie niewiążąca definicja antysemityzmu Międzynarodowego Sojuszu na rzecz Upamiętnienia Holokaustu (International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA), przyjęta przez Polskę od 2021 r.¹⁰⁾. Zgodnie z nią: „Antysemityzm to określone postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich. Antysemityzm przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej.”¹¹⁾

Definicja IHRA zawiera też szereg przykładów mogących służyć jako ilustracje postaw, zachowań lub treści o charakterze antysemickim. Należą do nich:

- nawoływanie do zabijania lub krzywdzenia Żydów w imię radykalnej ideologii lub ekstremistycznych poglądów religijnych, pomocy w takich czynach lub usprawiedliwianie ich,
- formułowanie kłamliwych, odmawiających człowieczeństwa, demonizujących lub stereotypowych opinii o Żydach lub ich zbiorowej władzy, zwłaszcza, choć nie tylko, w postaci mitu o międzynarodowym spisku żydowskim lub o kontrolowaniu przez Żydów mediów, gospodarki, rządu lub innych społecznych instytucji,
- oskarżanie Żydów jako narodu o odpowiedzialność za rzeczywiste lub wyimaginowane czyny popełnione przez jedną osobę lub grupę Żydów, a nawet za czyny popełnione przez osoby niebędące Żydami,
- negowanie faktu, zakresu, mechanizmów (np. komór gazowych) lub intencjonalności ludobójstwa narodu żydowskiego dokonanego przez narodowosocjalistyczne Niemcy oraz ich zwolenników i sojuszników podczas II wojny światowej (Zagłada Żydów),
- oskarżanie Żydów jako narodu lub Izraela jako państwa o wymyślenie lub wyolbrzymianie Holokaustu,

¹⁰⁾ Oświadczenie w sprawie przyjęcia Definicji IHRA: <https://www.gov.pl/web/archiwum-kulturaipost/oswiadczenie-w-sprawie-definicji-ihra>

¹¹⁾ Robocza definicja antysemityzmu przyjęta przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście, [https://holocaustremembrance.com/resources/robocza-definicja-antysemityzmu-przyjeta-przez-miedzynarodowy-sojusz-na-rzecz-pamieci-o-holokauscie#:~:text=Mi%C4%99dzynarodowy%20Sojusz%20na%20rzecz%20Pami%C4%99ci%20o%20Holokau%C5%9Bcie%20\(IHRA\)%20jedenoczy%20rz%C4%85dy,Deklaracji%20Sztokholmskiej%20z%202000%20r](https://holocaustremembrance.com/resources/robocza-definicja-antysemityzmu-przyjeta-przez-miedzynarodowy-sojusz-na-rzecz-pamieci-o-holokauscie#:~:text=Mi%C4%99dzynarodowy%20Sojusz%20na%20rzecz%20Pami%C4%99ci%20o%20Holokau%C5%9Bcie%20(IHRA)%20jedenoczy%20rz%C4%85dy,Deklaracji%20Sztokholmskiej%20z%202000%20r)

– oskarżanie obywateli żydowskich o bycie bardziej lojalnym wobec państwa Izrael lub wobec rzekomych międzynarodowych interesów żydowskich niż wobec swojego kraju,

– odbieranie Żydom prawa do samostanowienia, np. przez wyrażanie poglądu, że istnienie państwa Izrael jest przedsięwzięciem rasistowskim,

– stosowanie podwójnej miary przez wymaganie od Izraela zachowania, którego nie oczekuje się lub nie wymaga od jakiegokolwiek innego państwa demokratycznego,

– wykorzystywanie symboli i obrazów kojarzonych z klasycznym antysemityzmem (np. spowodowanie śmierci Jezusa, używanie krwi chrześcijańskich dzieci do rytuału religijnego) w charakterystyce Izraela lub Izraelczyków,

– porównywanie współczesnej polityki Izraela do polityki nazistowskich Niemiec,

– obarczanie Żydów jako ogółu odpowiedzialnością za czyny państwa Izrael.

Definicja IHRA może być narzędziem przeciwdziałania antysemityzmowi, pozwalającym na ocenę i kwalifikowanie poszczególnych treści i zachowań. Jej przyjęcie przez Polskę powinno skutkować szerszym zastosowaniem na różnych polach – od działań prawnych i szkoleń dla różnych grup zawodowych, przez edukację oraz dialog społeczny, aż do inicjowania ogólnopolskich programów i projektów mających na celu przeciwdziałanie przejawom uprzedzeń, przemocy i nienawiści wobec grup mniejszościowych.

Z kolei definicją pomocniczą, mogącą służyć interpretowaniu zjawiska antysemityzmu w kontekście uwarunkowań polskich, jest definicja przygotowana przez organizację „Otwarta Rzeczpospolita” Stowarzyszenie przeciwko antysemityzmowi i nietolerancji. Zgodnie z jej treścią:

W Polsce antysemickie uprzedzenia obejmują w szczególności przekonania, że Żydzi:

– są dwulicowi i chciwi,

– kolaborują z wrogami Polski,

– zbiorowo odpowiadają za śmierć Jezusa, za zbrodnie na Polakach lub za rządy komunistyczne,

– wykorzystują historię Holokaustu do realizacji własnych celów,

– zagrażają publicznej moralności,

– używają lub w przeszłości używali krwi chrześcijan do tajnych obrzędów.

Ważnym elementem, zwłaszcza tzw. antysemityzmu wtórnego są negacjonizm i zniekształcanie prawdy historycznej o Holokauście. To pierwsze zdefiniowane zostało roboczo przez IHRA¹²⁾ jako propagandowy dyskurs, który zaprzecza rzeczywistości historycznej i eksterminacji Żydów, motywowany ideologicznie i stanowiący część teorii spiskowej. Zaprzeczający Zagładzie próbują wzbudzić wątpliwości przez celowe zniekształcenie lub fałszywe przedstawienie dowodów historycznych. Zniekształcenie z kolei, to wysiłki mające na celu usprawiedliwienie lub zminimalizowanie znaczenia Holokaustu. Oba te zjawiska mogą służyć rehabilitacji otwartego antysemityzmu oraz promowaniu ideologii politycznych głoszących nienawiść wobec grup mniejszościowych.

Skuteczne przeciwdziałanie antysemityzmowi, a także negacjonizmowi i zniekształcaniu prawdy historycznej o Holokauście, wymaga koordynacji polityk i działań podejmowanych przez państwo polskie i jego organy. W pierwszej kolejności umożliwi to zidentyfikowanie dobrych praktyk instytucji państwowych i samorządowych różnego szczebla, jak również wymianę informacji o podejmowanych dotychczas działaniach, także przez organizacje pozarządowe. Z kolei w obszarach, w których działania państwa są niedostateczne, konieczne jest wskazanie i opracowanie możliwych czynności naprawczych. Pomoże to zidentyfikować obszary działalności państwa, które wymagają wzmocnienia lub włączenia do nich tematyki przeciwdziałania antysemityzmowi. Dotyczy to również współpracy międzynarodowej oraz partnerstwa z organizacjami pozarządowymi.

W celu skutecznego zwalczania antysemityzmu należy budować powszechną świadomość na temat tego zjawiska, jego przejawów i konsekwencji. Jest to zadanie władz państwa, które powinno być realizowane w ścisłej współpracy Rządu RP, samorządów, organizacji pozarządowych, związków wyznaniowych, sektora prywatnego (w tym mediów) i lokalnych społeczności.

Jednocześnie niezbędne jest też systematyczne badanie postaw i przekonań antysemitycznych w społeczeństwie, co umożliwi wczesne reagowanie i przeciwdziałanie zdarzeniom o charakterze antysemitycznym. W tym celu wprowadzony powinien zostać system cyklicznych, reprezentatywnych badań realizowanych we współpracy z innymi publicznymi instytucjami naukowymi (uczelniami, instytutami), jak również szeroko zakrojonych badań Internetu, w celu określenia grup ryzyka narażonych na antysemityczną mowę nienawiści i zagrożonych

¹²⁾ Ibidem.

radyzacją o charakterze antysemitycznym. Należy przy tym uwzględnić rolę i dorobek Żydowskiego Instytutu Historycznego.

2. Polska bez przestępstw o charakterze antysemitycznym.

2.1 Przestępstwa o charakterze antysemitycznym

Dane przywołane przez OBWE w dorocznym raporcie na temat przestępstw motywowanych uprzedzeniami wskazują na liczbę 893 przypadków odnotowanych przez Policję postępowań w sprawach o przestępstwa z nienawiści, z czego w sprawach motywowanych antysemityzmem prowadzono 143 postępowań¹³⁾. Liczba incydentów o charakterze antysemitycznym wzrosła po ataku Hamasu na Izrael, dokonanym 7 października 2023 r.¹⁴⁾ Zobowiązanie do skutecznego ścigania i karania tego rodzaju przestępstw wynika z przepisów prawa krajowego oraz międzynarodowych zobowiązań Polski, w tym tych wskazanych w Międzynarodowym Pakcie Praw Osobistych i Politycznych, Międzynarodowej Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej oraz w Decyzji ramowej Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych. Skuteczne ściganie zarówno publiczne jak i prywatnoskargowe oraz – w szerszej perspektywie – zapobieganie przestępstwom o charakterze antysemitycznym stanowi nie tylko niezwykle ważny element przeciwdziałania zjawisku antysemityzmu, lecz również sposób wspierania i wzmacniania społeczności żydowskiej w Polsce.

2.2 Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania i ścigania przestępstw o charakterze antysemitycznym oraz wsparcie ofiar.

Konieczne jest zwiększenie skuteczności przeciwdziałania i ścigania przestępstw o charakterze antysemitycznym oraz wsparcie dla ofiar takich przestępstw. Istnieje kilka zasadniczych trudności w obszarze kwalifikacji prawnej przestępstw o charakterze antysemitycznym oraz wszczynania i prowadzenia w tych sprawach dochodzeń policyjnych i postępowań prokuratorskich. Część z nich dotyczy zasad przyznawania statusu pokrzywdzonego, np. przez wymaganie, aby osoba pokrzywdzona była pochodzenia

¹³⁾ <https://hatecrime.osce.org/infocus/2022-hate-crime-data-now-available>

¹⁴⁾ <https://czulent.pl/antysemityczne-incydenty-w-roku-2023-badanie-doswiadczenia-spolecznosci-zydowskiej/>.

żydowskiego. Często takiego statusu odmawia się też zgłaszającym przestępstwa o charakterze antysemickim organizacjom pozarządowym, w tym takim, których głównym celem statutowym jest przeciwdziałanie antysemityzmowi. Innym widocznym problemem jest kwalifikowanie czynów o charakterze antysemickim, takich jak dewastacje cmentarzy żydowskich, czy mienia należącego do żydowskich wspólnot religijnych jako wandalizmu bez uwzględnienia antysemickiego charakteru tych czynów. Problemy występują również w obszarze prokuratorskiej oceny czy czyn wypełnia znamiona przestępstwa o charakterze antysemickim. Dotyczy to zwłaszcza rozumienia pojęcia „nawoływania do nienawiści”, co skutkuje niskim poziomem zgłaszalności przestępstw o charakterze antysemickim. Badania wykazały, że ofiary tego rodzaju przestępstw nie mają zaufania do organów ścigania i nie wierzą w skuteczność ich zgłaszania¹⁵⁾. Również raporty międzynarodowych organów kontrolnych, takich jak Komitet ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej oraz Europejska Komisja Rady Europy przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, w kontekście przeciwdziałania antysemityzmowi za pomocą środków prawnych zwracają uwagę na trudności w prawidłowym kwalifikowaniu wypowiedzi i czynów jako antysemickich oraz na brak skutecznego przeciwdziałania aktywności organizacji i środowisk o charakterze skrajnie nacjonalistycznym i rasistowskim.

W celu poprawy tej sytuacji należy dążyć do zwiększenia zaufania do organów ścigania osób pokrzywdzonych przestępstwem, tak aby możliwie największy odsetek przestępstw był zgłaszany. Należy także dążyć do urealnienia liczby wszczynanych przez Policję dochodzeń oraz prowadzonych przez prokuraturę postępowań dotyczących przestępstw o charakterze antysemickim poprzez zwiększenie świadomości i wiedzy wśród policjantów i prokuratorów na temat specyfiki takich przestępstw. Powyższe działania realizowane są dzięki stałym szkoleniom, dystrybucji materiałów informacyjnych oraz współpracy z przedstawicielami mniejszości żydowskiej w Polsce. Istotne znaczenie ma wdrożenie i stosowanie Wytycznych Prokuratora Generalnego w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa motywowane uprzedzeniami, przyjętych w marcu 2025 r., w szczególności w zakresie legitymacji do składania zawiadomień z art. 256, 257 czy 119 k.k. oraz właściwej kwalifikacji czynów wypełniających znamiona przestępstw wskazanych w tych przepisach. Kluczowe jest również stałe prowadzenie kampanii informacyjnych na temat procedur towarzyszących zgłaszaniu

¹⁵⁾ <https://czulent.pl/analysis-of-the-experiences-of-victims-of-criminal-offences-and-incidents-motivated-by-hate/>.

tego rodzaju przestępstw oraz okresowych szkoleń dla przedstawicieli organów ścigania. Działania informacyjne w szczególności uwzględniają potrzeby i sytuację ofiar/zgłaszających, w tym informację na temat praw przysługujących ofiarom przestępstw o charakterze antysemickim, m.in. w zakresie możliwości uzyskania nieodpłatnej pomocy prawnej, pomocy Rzecznika Praw Obywatelskich, czy możliwości uzyskania przez osoby pokrzywdzone statusu strony w postępowaniu sądowym.

2.3 Zwiększenie skuteczności karania i przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim na poziomie sądownictwa.

Sądowa ochrona ofiar przestępstw o charakterze antysemickim – zarówno tych indywidualnych jak i całej społeczności żydowskiej w Polsce – ma szczególną wagę w wymiarze prawnym (określone konsekwencje dla sprawców) i symbolicznym (stosunek państwa wobec tego rodzaju przestępczości). Dlatego też przypadki niewłaściwej, wskazującej na brak zrozumienia istoty tego rodzaju przestępstw, interpretacji dokonywanej przez sądy, niekiedy w sposób jaskrawy pomijającej społeczną szkodliwość antysemityzmu, należą do kwestii wymagających zmiany. Istotnym zagadnieniem jest m.in. korzystanie przez sądy z wiedzy eksperckiej którą zapewniać będą biegli specjalizujący się w tematyce antysemityzmu.

W działaniach w obszarze sądownictwa kluczowe jest też podnoszenie świadomości sędziów na temat charakterystyki i wagi przestępstw antysemickich oraz na temat dotychczasowej praktyki orzeczniczej sądów polskich oraz europejskich. W tym kontekście konieczne jest przeprowadzenie właściwych szkoleń oraz dystrybucja materiałów informacyjnych. Pomocne może być także podejmowanie współpracy międzynarodowej w obszarze wymiany wiedzy i doświadczeń orzeczniczych, w tym przede wszystkim dobrych praktyk.

2.4 Zapewnienie właściwej ochrony przed przestępstwami o charakterze antysemickim w polskim prawie.

Podstawą działania organów państwa wobec przestępstw o charakterze antysemickim pozostają właściwe przepisy krajowe, które powinny uwzględniać standardy wynikające z międzynarodowych traktatów oraz z orzecznictwa międzynarodowych sądów w sprawach dotyczących przestępstw o charakterze antysemickim.

Projektowanie nowych przepisów powinno zostać poprzedzone przeglądem i analizą obowiązujących przepisów prawa w celu zidentyfikowania luk i deficytów w obszarze zwalczania i przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemitycznym oraz szerzej, przepisów dotyczących różnych form antysemityzmu oraz przeciwdziałania im. Powyższa analiza powinna być podstawą projektowanych zmian legislacyjnych. Projekty te muszą być konsultowane z przedstawicielami mniejszości żydowskiej w Polsce oraz organizacjami pozarządowymi i innymi instytucjami kultury zajmującymi się problemem antysemityzmu. Winny też implementować do polskiego porządku prawnego najnowsze instrumenty prawa unijnego w obszarze nowych technologii w odniesieniu do przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemitycznym.

2.5 Usprawnienie procedur monitorowania i gromadzenia danych na temat przestępstw o charakterze antysemitycznym

Skuteczne zwalczanie i przeciwdziałanie przestępstwom o charakterze antysemitycznym jest warunkowane dysponowaniem rzetelną wiedzą i danymi na temat skali i charakteru tej przestępczości oraz ich właściwą analizą. Kluczową rolę odgrywa wprowadzenie i stosowanie rozwiązań systemowych, wykorzystujących nowe technologie oraz pozwalających na pogłębioną analizę uzyskanych danych.

W tym celu należy kontynuować gromadzenie oraz publikowanie przez Policję, Prokuraturę Krajową oraz Ministerstwo Sprawiedliwości szczegółowych danych na temat przestępstw o charakterze antysemitycznym, w tym wszczętych postępowań, umorzeń, aktów oskarżenia oraz zapadłych wyroków, ze wskazaniem kwalifikacji prawnej czynów. Istotne jest również monitorowanie grup skrajnych, dopuszczających się przestępstw o charakterze antysemitycznym, przez organy państwa we współpracy z organizacjami żydowskimi, w tym w szczególności żydowskimi organizacjami wyznaniowymi. Należy regularnie przygotowywać analizy i opracowania zawierające dane i wnioski z monitoringów. W celu przeprowadzenia tych analiz i opracowywania zaleceń należy również wykorzystać potencjał instytucji publicznych przez uruchomienie i finansowanie konkretnych projektów i programów grantowych. Niezbędne jest tu również podejmowanie współpracy międzynarodowej w obszarze monitorowania i gromadzenia danych na temat przestępstw o charakterze antysemitycznym i wymiana dobrych praktyk. Wypracowanie i wdrożenie mechanizmów systemowego monitorowania pozwoli na skuteczne reagowanie na incydenty antysemityczne w przestrzeni publicznej.

Jednocześnie ze względu na duże rozbieżności w sposobach i metodologiach gromadzenia oraz analizowania danych przez różne podmioty, niezwykle ważne będzie przeprowadzenie analizy obecnie funkcjonujących modeli, a także zaproponowanie możliwie najbardziej spójnych i ujednoliconych kryteriów gromadzenia i analizowania danych na temat przestępstw o charakterze antysemickim w Polsce.

3. Media i Internet wolne od antysemityzmu oraz zniekształcania prawdy historycznej o Holokauście.

W maju 2024 roku Agencja Praw Podstawowych UE ogłosiła wyniki kolejnego badania dotyczącego dyskryminacji i przestępstw wobec Żydów w Unii Europejskiej, w którym wzięło udział prawie osiem tysięcy osób identyfikujących się jako Żydzi z 16 krajów, w tym z Polski. Ponad połowa respondentów (51%) spotkała się z antysemityzmem w mediach innych niż Internet (tzw. media tradycyjne). W przypadku osób z Polski, 52% napotkało treści antysemickie online, przede wszystkim na platformach społecznościowych oraz portalach informacyjnych. Na problem z antysemityzmem w polskojęzycznym Internecie zwraca uwagę też wiele organizacji i instytucji, w tym Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI).

Polskie regulacje prawne dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji i mowie nienawiści (w tym antysemityzmowi) w tzw. mediach tradycyjnych dotyczą wyłącznie radiofonii i telewizji – art. 18 pkt 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1722, z późn. zm.). Nie podjęto jednak nigdy próby stworzenia całościowej strategii zarówno monitorowania mediów pod kątem naruszeń art. 18 pkt 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, jak i kompleksowych działań w zakresie edukacji medialnej, mających na celu wyeliminowanie mowy nienawiści – w tym antysemityzmu – z medialnego dyskursu publicznego. Na tym polu kluczowa jest próba opracowania i wdrożenia rozwiązań, mających na celu walkę z mową nienawiści i antysemityzmem w radiofonii, telewizji oraz na platformach audiowizualnych. Równie istotne jest inicjowanie i wspieranie samoregulacji w zakresie tworzenia mechanizmów przeciwdziałających antysemityzmowi w usługach medialnych – w tym edukacja medialna, opracowana we współpracy ze społecznością żydowską i organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami kultury w zakresie tworzenia treści uwrażliwiających na kwestie antysemityzmu i mowy nienawiści, zwłaszcza w mediach publicznych. Przy okazji nowelizowania prawa prasowego

zalecane jest wprowadzenie odrębnych przepisów dotyczących zwalczania różnych przejawów mowy nienawiści w prasie drukowanej i internetowych portalach informacyjnych.

Obowiązujący od 17 lutego 2024 roku Unijny akt o usługach cyfrowych, zwany dalej „DSA”, narzuca kryteria, jakie mają spełniać nakazy podjęcia działań przeciwko nielegalnym treściom wydawane przez organy państwowe wobec dostawców usług pośrednich w sieci. Celem jest stworzenie środowiska, w którym skutecznie chronione są prawa przewidziane w Karcie praw podstawowych UE. DSA daje możliwość stworzenia narzędzi oraz strategii, które pozwoliłyby skuteczniej eliminować treści antysemickie z Internetu, zarówno z platform społecznościowych, portali informacyjnych, jak i innych miejsc w sieci, w tym portali e-commerce, gdzie pojawiają się produkty będące nośnikami tychże treści. Krajowy koordynator do spraw usług cyfrowych powinien zwracać uwagę na aktywne kontrolowanie największych platform i wyszukiwarek w zakresie raportowania i usuwania przejawów antysemityzmu, jak również stale współpracować z zaufanymi podmiotami sygnalizującymi, którymi będą mniejszościowe organizacje pozarządowe (w tym organizacje żydowskie) oraz te, których celem jest przeciwdziałanie przestępstwom motywowanym uprzedzeniami, dyskryminacji i mowie nienawiści. Ponadto, istotna jest ścisła współpraca i znaczące wzmocnienie prokuratury i Policji w zakresie efektywnego ścigania przestępstw o charakterze antysemickim w Internecie. Należy również podejmować działania edukacyjne kierowane do dostawców usług pośrednich, promujące dobre praktyki w zakresie samoregulacji oraz usuwania treści antysemickich bądź ich nośników. Ważnym elementem działań edukacyjnych jest również podnoszenie wiedzy i świadomości przedstawicieli mediów na temat historii i kultury polskich Żydów. Przedstawiciele mediów powinni być świadomi, jak tworzyć treści dotyczące Żydów w taki sposób, aby nie przyczyniać się do podtrzymywania i rozpowszechniania stereotypów i uprzedzeń.

Jak pokazuje raport Departamentu Komunikacji Globalnej Narodów Zjednoczonych i UNESCO z 2022 roku, szczególnym problemem dotyczącym Internetu jest narastające zjawisko negacjonizmu i zniekształcania prawdy historycznej o Holokauście w sieci przez treści publikowane zwłaszcza na platformach społecznościowych. Zaprzeczanie i zniekształcanie przyjmują różne formy – od wprost nieprawdziwych informacji dotyczących Zagłady, jej przyczyn i konsekwencji (w tym „kłamstwo oświęcimskie” ścigane polskim prawem), przez zaprzeczanie znaczeniu Zagłady, trywializowanie go czy używanie Holokaustu w komentowaniu aktualnych wydarzeń politycznych i społecznych (np. pandemia COVID-19

i obecny w polskim Internecie wątek porównywania szczepień do Zagłady), aż do ukrytych, zakodowanych treści kontekstowych w pozornie nieszkodliwych wpisach czy publikacjach (np. neutralne z pozoru obrazki lub filmiki, którym znaczenie nadają hasztagi takie jak #h010 lub #sixgorrillion). W pierwszej kolejności negacjonizm i zniekształcanie prawdy historycznej o Holokauście w mediach społecznościowych powinny spotykać się z interwencjami odpowiednich instytucji i naciskami na właścicieli platform w zakresie skutecznej moderacji treści. Rosnąca skala problemu pokazuje, że państwo polskie powinno szerzej zaangażować się we wspieranie inicjatyw mających na celu przeciwdziałanie negacjonizmowi i zniekształcaniu prawdy historycznej o Holokauście w sieci, w tym ściśle współdziałanie w ramach UE i organizacji międzynarodowych nad stworzeniem nowych, skutecznych mechanizmów zapobiegania tym zjawiskom oraz potencjalnych zagrożeń związanych z dezinformacją lub będących konsekwencją rozwoju AI.

4. Edukacja o antysemityzmie i Holokauście

Zgodnie z wytycznymi UNESCO i OBWE przeciwdziałanie antysemityzmowi to jedno z podstawowych wyzwań globalnej edukacji obywatelskiej. Skuteczna edukacja w tym zakresie to podstawowy warunek poradzenia sobie przez polskie społeczeństwo z problemem antysemityzmu. UNESCO wymienia cztery podstawowe cele edukacji przeciw antysemityzmowi: zwiększenie zdolności do rozpoznawania antysemityzmu jako problemu społecznego, rozwój programów edukacyjnych umieszczających antysemityzm w kontekście obrony praw człowieka, zwiększenie zdolności systemów oświatowych w zakresie przeciwdziałania antysemityzmowi, mowie nienawiści i teoriom spiskowym oraz wzmocnienie spójności społecznej. Edukacja o antysemityzmie powinna dotyczyć genezy uprzedzeń antysemickich, obejmować nauczanie o Holokauście oraz zapoznawać z dziedzictwem społeczności żydowskiej.

W ramach Strategii Polska zobowiązuje się do rozwijania edukacji przeciw antysemityzmowi w ramach szerszych działań służących zwalczaniu uprzedzeń i przemocy wobec grup mniejszościowych oraz mowy nienawiści. Utworzony zostanie organ doradczy Ministra Edukacji Narodowej w zakresie edukacji o Zagładzie i antysemityzmie (Zespół ds. Edukacji o Holokauście i Antysemityzmie), z udziałem ekspertów i nauczycieli, przedstawicieli muzeów i miejsc pamięci oraz przedstawicieli społeczności żydowskiej, działający pod przewodnictwem powołanego przez Ministra Edukacji Narodowej Pełnomocnika Ministra do spraw edukacji o Holokauście i przeciwdziałania antysemityzmowi.

Zespół ds. Edukacji o Holokauście i Antysemityzmie, w oparciu o wytyczne opracowane w ramach IHRA, opracuje rekomendacje dotyczące nauczania o antysemityzmie i Zagładzie, które zostaną wzięte pod uwagę w ramach zmian podstawy programowej. Temat antysemityzmu powinien być obecny w aktualnych podstawach programowych kształcenia ogólnego oraz poruszany na lekcjach w odpowiednim zakresie, uwzględniającym etapy rozwoju psychofizycznego uczniów. W ramach działań Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz placówek doskonalenia nauczycieli prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego organizowane będą szkolenia dla nauczycieli na temat historii społeczności żydowskich w Polsce, antysemityzmu oraz Zagłady, a także kultury i tradycji Żydów. Ministerstwo Edukacji Narodowej rozpowszechni również polskie wersje materiałów dydaktycznych dla nauczycieli stworzonych przez Radę Europy, OBWE/ODIHR i UNESCO. Istotne w tym wypadku jest również korzystanie z dorobku Żydowskiego Instytutu Historycznego.

Zespół ds. Edukacji o Holokauście i Antysemityzmie opracuje, we współpracy z przedstawicielami działów edukacyjnych muzeów i miejsc pamięci Zagłady, scenariusz lekcji dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych dotyczący Zagłady Żydów jako konsekwencji mechanizmów społecznych i kulturowych, w tym uprzedzeń antysemickich. Scenariusz powinien uwzględniać nie tylko nauczanie o Zagładzie jako konsekwencji uprzedzeń antysemickich, ale wdrażać również lekcje dotyczące historii i kultury Żydów i relacji polsko-żydowskich, z uwzględnieniem powstawania uprzedzeń. Scenariusz będzie realizowany w miejscach pamięci i muzeach związanych z zagładą Żydów – byłych niemieckich nazistowskich obozach śmierci, obozach koncentracyjnych, pracy i obozach jenieckich – a udział w tych zajęciach będzie rekomendowany wszystkim odwiedzającym te miejsca szkołom. Celem zajęć będzie przede wszystkim budowanie refleksji nad przeszłością, rozwijanie empatii oraz kształtowanie krytycznego myślenia – zwłaszcza w zakresie rozpoznawania przejawów antysemityzmu oraz jego skutków.

Jednocześnie wspierane będą działania mające na celu edukację o lokalnych społecznościach żydowskich – programy edukacyjne skoncentrowane na poznawaniu przez uczniów historii Żydów z miejscowości, w których mieszkają. W szkołach realizowany będzie program opieki przez uczniów nad lokalnymi cmentarzami, nieupamiętnionymi miejscami związanymi z Zagładą i zabytkami żydowskimi, w konsultacji z Komisją Rabiniczną ds. Cmentarzy. Efekty kształcenia o Zagładzie, antysemityzmie i dziedzictwie polskich Żydów (przebieg procesów kształcenia i wychowania oraz efektów działalności dydaktycznej,

wychowawczej i opiekuńczej szkół) będą analizowane i oceniane w ramach nadzoru przebiegu procesów kształcenia i wychowania oraz efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół przez kuratoria oświaty.

Miejsca pamięci i muzea zajmujące się historią Holokaustu powinny uzyskać wsparcie w swoich działaniach. Miejsca te od lat zajmują się edukacją historyczną i antydyskryminacyjną, mają opracowane strategie, materiały edukacyjne oraz prowadzą zajęcia skierowane do różnych grup odbiorców (uczniów, nauczycieli, edukatorów muzealnych, służb mundurowych etc.). Dodatkowo miejsca te prowadzą opiniotwórcze media społecznościowe, docierające do szerokiego, międzynarodowego grona odbiorców, co także ma znaczenie w przeciwdziałaniu antysemityzmowi. Doświadczenie to powinno stać się bazą do dalszych działań w zakresie przeciwdziałania antysemityzmowi w Polsce na płaszczyźnie edukacyjnej.

Kolejnym celem w zakresie edukacji jest wzmocnienie potencjału uczelni wyższych w przeciwdziałaniu antysemityzmowi i kształtowaniu wiedzy o dziedzictwie żydowskim. Szkolnictwo wyższe pełni szczególną rolę w kształtowaniu wiedzy społeczeństwa o antysemityzmie i dziedzictwie żydowskim. Jednocześnie coraz częściej w europejskich instytucjach akademickich – w tym polskich – dochodzi do incydentów o charakterze antysemickim. Działania w przestrzeni uczelni wyższych powinny zatem zwiększać ich odporność na tego typu zagrożenia, a jednocześnie wzmacniać ich potencjał jako instytucji kształcących przeciw antysemityzmowi.

Polska zobowiązuje się do wspierania istniejących studiów judaistycznych na polskich uczelniach. W ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki uruchomiona zostanie ścieżka finansowania projektów dotyczących dziedzictwa żydowskiego, historii i kultury Żydów, problematyki antysemityzmu i jego następstw. Treści dotyczące przeciwdziałania antysemityzmowi i innym formom dyskryminacji zostaną wprowadzone do programów kształcenia nauczycieli w ramach specjalizacji nauczycielskich. Rektorzy uczelni wyższych otrzymają wsparcie w przeciwdziałaniu radykalizacji o charakterze antysemickim, z pełnym poszanowaniem autonomii akademickiej. Istniejące na polskich uczelniach wyższych ciała antydyskryminacyjne i równościowe w swoich regulaminach będą uwzględniały potrzeby społeczności żydowskiej i wprowadzą skuteczne mechanizmy przeciwdziałania przejawom antysemityzmu.

W zakresie edukacji publicznej państwo polskie zobowiązuje się do wspierania działań, zarówno organizowanych przez instytucje państwowe, jak i organizacje pozarządowe, które mają na celu przeciwdziałanie antysemityzmowi i jego przejawom w życiu społecznym. W tym kontekście trzeba zwrócić szczególną uwagę na rolę sportu, który jest jednym z najbardziej wpływowych zjawisk jednoczących ludzi w każdym wieku, wszystkich wyznań, narodowości i środowisk, co czyni go narzędziem do rozwiązywania problemów społecznych poprzez kampanie i inicjatywy edukacyjne.

Problem antysemityzmu widoczny jest również na polskich stadionach piłkarskich¹⁶⁾, co jest częścią międzynarodowego zjawiska. Zgodnie z wytycznymi IHRA należy podjąć działania zwalczające antysemityzm w sporcie i przez sport: dokumentując, raportując i skutecznie przeciwdziałając incydentom o tym charakterze, zwłaszcza wśród grup kibicowskich, angażując instytucje, społeczność żydowską oraz organizacje pozarządowe do wspólnych działań edukacyjnych na rzecz podnoszenia świadomości oraz edukacji na temat antysemityzmu i Zagłady.

Należy także – w ramach współdziałania w ramach UE i organizacji międzynarodowych – dążyć do utworzenia europejskiego mechanizmu szkoleń i edukacji o Zagładzie oraz przeciwdziałania antysemityzmowi.

5. Bezpieczeństwo oraz potrzeby społeczności żydowskiej i jej dziedzictwa.

Społeczność żydowska w Polsce jest zróżnicowana pod względem wyznania, kultury i tożsamości. Według spisu powszechnego z 2021 roku, w Polsce mieszka 17.156 osób identyfikujących się jako Żydzi, z największymi skupiskami w dużych ośrodkach miejskich w województwach mazowieckim, dolnośląskim i małopolskim.¹⁷⁾ Głównymi podmiotami skupiającymi polskich Żydów są Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów oraz działająca w Warszawie i Krakowie Fundacja Jewish Community Center. Istnieją również inne organizacje o bardziej wyspecjalizowanym profilu – młodzieżowe lub odwołujące się do dziedzictwa kulturowego. Społeczność, której bliższe są wartości religijne, jest również różnorodna pod względem wyznawania różnych nurtów judaizmu, głównie ortodoksyjnego i reformowanego. Należy podkreślić, że zgodnie

¹⁶⁾ Raport Stowarzyszenia Nigdy Więcej za lata 2023-2024 „Wykopmy Rasizm ze Stadionów”, <https://nigdywiecej.org/5637>

¹⁷⁾ Główny Urząd Statystyczny, *Informacja o wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 na poziomie województw, powiatów i gmin*, Warszawa 2021.

z przywołanym wyżej spisem powszechnym zaledwie ponad 10% osób z grona tych, którzy identyfikują się jako Żydzi, deklaruje się jako wyznawcy judaizmu. Oznacza to, że polska społeczność żydowska jest w przeważającej części świecka, a kwestia wiary łączy się bardziej z kultywowaniem tradycji czy wybranych praktyk religijnych niż wyznacza codzienną rutynę.

Obecna sytuacja społeczności żydowskiej w Polsce wymaga szczególnej uwagi i działań, które zapewnią jej bezpieczeństwo oraz ochronę dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Wyzwania stojące przed społecznością żydowską to m.in.: przeciwdziałanie antysemityzmowi i mowie nienawiści, zachowanie tożsamości kulturowej i religijnej oraz ochrona i utrzymanie obiektów dziedzictwa materialnego. W ostatnich latach zaobserwowano wzrost incydentów antysemickich oraz dewastacji miejsc kultu i pamięci. Według badań przeprowadzonych z udziałem Żydów z wybranych krajów UE przez Agencję Praw Podstawowych w 2023 roku¹⁸⁾ odsetek respondentów, którzy zetknęli się z „kwestionowaniem lojalności obywateli żydowskich wobec kraju zamieszkania” w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, jest szczególnie wysoki w Polsce – 72%.” Ponadto, w Polsce 82% respondentów spotkało się również z „oskarżeniami, że Żydzi wykorzystują fakt bycia «ofiarami» Holokaustu” (średnia dla 13 krajów – 71%). Traktowanie społeczności żydowskiej jako „obcy element” wpływa bezpośrednio na poczucie bezpieczeństwa, a oskarżenia o instrumentalizowanie Zagłady może powodować zagrożenie dla ochrony miejsc pamięci i materialnego dziedzictwa polskich Żydów. Według przywołanego badania Polska należy również do krajów, który ma jeden z najwyższych odsetków Żydów, którzy deklarują, że doświadczyli jakiegokolwiek formy antysemityzmu w ciągu ostatnich 12 miesięcy (40%). Problemem bezpośrednio rzutującym na sytuację bezpieczeństwa polskich Żydów jest sytuacja na Bliskim Wschodzie i zagrożenie działaniami terrorystycznymi wymierzonymi m.in. w ośrodki religijne i pozostałe instytucje żydowskie.

Aby zapewnić ochronę Żydów i instytucji żydowskich, w tym miejsc kultu, wzmocnione zostaną środki bezpieczeństwa przez zwiększenie obecności służb porządkowych w okolicach synagog i pozostałych miejsc kultu religijnego, zwłaszcza podczas świąt religijnych oraz wydarzeń publicznych, jak również aktywności kulturalnej i społecznej świeckiej społeczności żydowskiej. Niezbędne jest także opracowanie ram dla stałej, systemowej współpracy służb i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo z organizacjami żydowskimi, w szczególności należy ustanowić regularne spotkania i kanały wymiany informacji między

¹⁸⁾ Agencja Praw Podstawowych, Jewish People's Experiences and Perceptions of Antisemitism, 2024.

przedstawicielami służb a liderami społeczności żydowskiej i organizacjami pozarządowymi, aby stworzyć platformę współpracy i wymieniać informacje o potencjalnych zagrożeniach wymierzonych w społeczność polskich Żydów oraz opracować wspólne strategie reagowania na incydenty o charakterze antysemitycznym, dewastację miejsc pamięci oraz mowę nienawiści. Powyższe postulaty powinny zostać ocenione przez Policję, z uwzględnieniem efektywności obecnie stosowanych rozwiązań.

W celu monitorowania stanu bezpieczeństwa społeczności żydowskiej, zalecane jest organizowanie corocznych wystąpień przedstawicieli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego oraz właściwego podmiotu wskazanego na podstawie odrębnych przepisów do wykonywania zadań związanych z równością i przemocą domową, podczas posiedzeń Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP. Tematem tych wystąpień powinny być m.in. statystyki dot. przestępstw i incydentów o charakterze antysemitycznym, kwestie dotyczące przeciwdziałania antysemityzmowi oraz stan bezpieczeństwa społeczności żydowskiej.

W Polsce znajduje się wiele obiektów związanych z dziedzictwem religijnym i kulturowym polskich Żydów. Samych cmentarzy żydowskich jest ok. 1200. Dodatkowo, istnieje również niezliczona liczba miejsc pochówku ofiar Zagłady, które nie są, zgodnie z polskim prawem, określane jako cmentarze. Na podstawie przepisów ustawy o grobach wojennych i cmentarzach wpisuje się je do wojewódzkiej ewidencji grobów wojennych. Jest to jednak skomplikowany proces, również przez różną praktykę występującą w województwach – na wpis, ale przede wszystkim na zidentyfikowanie tych miejsc oczekuje jeszcze ok. 1000 grobów. Szczególnie te miejsca powinny zostać włączone w lokalne kultury pamięci. Wiele z tych miejsc pochówku zawiera szczątki osób, które zamordowano w miejscu ich zamieszkania lub w jego pobliżu, które były członkami lokalnych społeczności i które nierzadko do dziś są pamiętane przez współczesnych nie-żydowskich mieszkańców tych miejscowości.

Obiekty cmentarne i inne przykłady materialnego dziedzictwa polskich Żydów są często w złym stanie technicznym, a koszty i konieczność sprawowania bieżącej opieki przekracza możliwości polskiej społeczności żydowskiej. W związku z tym powinno się stworzyć programy angażujące społeczności lokalne do wsparcia opieki nad cmentarzami oraz objąć wszystkie cmentarze żydowskie w Polsce, poza miejscami pełniącymi jeszcze funkcje grzebalne, opieką administracji państwowej. Wszelkie działania wokół miejsc pochówku oraz

cmentarzy powinny odbywać się w konsultacji z Komisją Rabiniczną ds. Cmentarzy Żydowskich przy Biurze Naczelnego Rabina RP.

Istotnym elementem respektowania prawa członków społeczności żydowskiej do swobodnego wyznawania religii i jej publicznej ekspresji jest promowanie przez państwo polskie dialogu międzyreligijnego, jak również niematerialnego dziedzictwa kulturowego polskich Żydów, np. w ramach obchodów państwowych z udziałem przedstawicieli kultów religijnych. Szczególnie ważny jest również udział przedstawicieli instytucji państwowych w obchodach i wydarzeniach istotnych dla społeczności żydowskiej.

6. Wzmacnianie pamięci o Holokauście i polskich Żydach

Zagłada Żydów podczas II wojny światowej miała miejsce na okupowanych ziemiach polskich; co druga osoba, która zginęła w Holokauście, posiadała polskie obywatelstwo. Stąd na państwie polskim spoczywa obowiązek kultywowania i wzmacniania pamięci zarówno o Zagładzie, jak i o żydowskim dziedzictwie. Obowiązek ten oznacza nie tylko ochronę miejsc kultu, pamięci i cmentarzy, ale także aktywne, stałe wspieranie inicjatyw i projektów społecznych oraz edukacyjnych, akademickich badań nad Zagładą, jak również współpracę międzynarodową.

Wsparcie inicjatyw i projektów społecznych oraz edukacyjnych przez instytucje rządowe i samorządowe powinno odbywać się przede wszystkim przez partnerstwo z organizacjami społecznymi zaangażowanymi w ochronę i promowanie dziedzictwa żydowskiego. Szczególne znaczenie mają tu inicjatywy lokalne, mające na celu angażowanie danej społeczności i włączanie jej do dbania o miejsca pamięci, upowszechnianie pełnej wiedzy historycznej o przeszłości danego miejsca oraz kontakty z potomkami dawnych mieszkańców. W ten sposób możliwe będzie kształtowanie pozytywnej pamięci o historycznej obecności i roli Żydów w lokalnej społeczności. Wsparcie tych inicjatyw powinno oznaczać przede wszystkim stworzenie ścieżki finansowej poprzez dedykowane programy grantowe na działania lokalne na rzecz ochrony dziedzictwa żydowskiego i pamięci o Żydach, w tym zwłaszcza włączające młodzież i mające wymiar edukacyjny. Wsparcie dla działań mających na celu ochronę i renowację cmentarzy żydowskich, powinno być konsultowane z Komisją Rabiniczną ds. Cmentarzy przy Biurze Naczelnego Rabina Polski. Należy także dążyć do facylitacji współpracy samorządów lokalnych z organizacjami żydowskimi, w tym zachęcać do nawiązywania partnerstw między samorządami lokalnymi a żydowskimi związkami

wyznaniowymi i ich osobami prawnymi oraz fundacjami, będącymi właścicielami cmentarzy żydowskich, w celu podziału obowiązków i kosztów utrzymania terenu cmentarzy i innych miejsc pochówku oraz pozostałych obiektów kulturowego dziedzictwa polskich Żydów. Istotne jest również wzmocnienie dotychczasowych działań mających na celu ochronę i renowację obiektów dziedzictwa żydowskiego. Dodatkowo, społeczność żydowska powinna zostać włączona – w trybie obowiązujących przepisów prawa dotyczących muzeów i instytucji kultury – do procesu decydowania o instytucjach kultury i miejscach pamięci dotyczących tejże mniejszości (opiniowanie wyboru dyrektorów, włączenie ekspertów delegowanych przez społeczność do rad instytucji) w celu uniknięcia zawłaszczania kulturowego.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych będzie promować za granicą, w ramach swoich ustawowych zadań, wiedzę o dziedzictwie i kulturze polskich Żydów, a także wspierać współpracę międzynarodową społeczności i organizacji polskich Żydów, w tym poprzez międzynarodowy sojusz na rzecz zachowania i rozwoju kultury oraz dziedzictwa polskich Żydów, tworzony na mocy listu intencyjnego podpisanego 16 lipca 2025 r. przez przedstawicieli MSZ i Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN.

Należy opracować długofalowe strategie organów administracji rządowej pozwalające na dalszy rozwój istniejących jednostek badawczych oraz instytucji zajmujących się upamiętnianiem Holokaustu i społeczności żydowskiej w Polsce, a także tworzenie nowych jednostek badawczych oraz instytucji, jak i nawiązywanie przez nie współpracy międzynarodowej. Szczególnie istotna jest ochrona autonomii naukowej i niezależności osób zajmujących się tematami badawczymi związanymi m.in. z dziedzictwem żydowskim oraz relacjami polsko-żydowskimi. Gwarancje niezależności powinno zapewnić się także instytucjom kultury takim jak Żydowski Instytut Historyczny czy martyrologiczne muzea pamięci. Pomóc w tym może zachęcanie do zapewnienia przez pracodawców instytucjonalnej ochrony badaczy przed procesami typu SLAPP w związku z badaniami w tych obszarach. Tego rodzaju procesy, jak pokazują doświadczenia z różnych krajów, często stanowią nie tylko groźbę wymierzoną przeciwko pozywanyim naukowcom, ale przede wszystkim wywierają efekt mrożący na osoby u progu kariery akademickiej, które w rezultacie wybierają inne tematy badawcze.

Ważnym elementem zarówno wzmacniania badań akademickich, jak również przeciwdziałania antysemityzmowi oraz zniekształceniom prawdy historycznej o Holokauście, jest wsparcie działań zapewniających dostęp do źródeł archiwalnych. W tym celu należy

stworzyć kolejne programy w zakresie cyfrowej kultury dostępnej, które umożliwią dalszą cyfryzację archiwów zawierających dokumenty na temat życia żydowskiego i Zagłady w Polsce. Państwo polskie powinno również aktywnie wspierać międzynarodową współpracę w ramach ochrony miejsc Zagłady (byłe obozy śmierci, obozy koncentracyjne, obozy pracy, groby masowe), jak i w zakresie badań nad Holokaustem (finansowanie działań w ramach European Research Infrastructure Consortium-European Research Holocaust Infrastructure).

UZASADNIENIE

Krajowa strategia zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego jest dokumentem programowym definiującym priorytety aktywności Rządu w obszarze przeciwdziałania zjawisku antysemityzmu. Projekt został opracowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości z udziałem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Cyfryzacji oraz właściwego podmiotu wskazanego na podstawie odrębnych przepisów do wykonywania zadań związanych z równością i przemocą domową.

Cele projektu:

I. Definicja antysemityzmu

Budowanie świadomości na temat specyfiki zjawiska antysemityzmu oraz związanych z nim zagrożeń.

II. Polska bez przestępstw motywowanych antysemityzmem

1. Zwiększenie skuteczności karania i przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim na poziomie Policji i prokuratury oraz wsparcie sytuacji ofiar.

2. Zwiększenie skuteczności karania i przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim na poziomie sądownictwa.

3. Zapewnienie właściwej ochrony przed przestępstwami o charakterze antysemickim w polskim prawie.

4. Usprawnienie procedur monitorowania i gromadzenia danych na temat przestępstw o charakterze antysemickim.

III. Media i Internet wolne od antysemityzmu oraz zniekształcania Holokaustu

1. Opracowanie i wdrożenie rozwiązań mających na celu zapobieganie mowie nienawiści oraz antysemityzmowi w Internecie, prasie i mediach internetowych, w radiofonii, telewizji oraz na platformach audiowizualnych.

2. Przeciwdziałanie zaprzeczaniu i zniekształcaniu Zagłady w mediach oraz Internecie.

IV. Edukacja o antysemityzmie i Holokauście

1. Edukacja szkolna na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym.

2. Edukacja na uczelniach wyższych.

3. Edukacja publiczna.

V. Bezpieczeństwo oraz potrzeby społeczności żydowskiej i jej dziedzictwa

VI. Wzmacnianie pamięci o Zagładzie i polskich Żydach

1. Wsparcie inicjatyw oraz projektów społecznych i edukacyjnych upamiętniających Żydów oraz Zagładę.

2. Badania nad Zagładą i współpraca międzynarodowa.

Ad. I Definicja antysemityzmu

Przeprowadzenie i analiza badań dotyczących stanu świadomości społecznej na temat antysemityzmu w Polsce.

Opracowanie wytycznych dotyczących definiowania różnych przejawów antysemityzmu oparte na wiedzy naukowej o charakterystyce antysemitycznych uprzedzeń w Polsce.

Przygotowanie i przeprowadzenie szerokiej kampanii społecznej na temat zjawiska antysemityzmu i związanych z nim zagrożeń, jak również na temat w sprawie zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego w Polsce.

Podjęcie działań edukacyjnych skierowanych do polityków, urzędników i innych kategorii osób zatrudnionych w sektorze publicznym, w tym promocja definicji IHRA jako narzędzia do zwalczania antysemityzmu.

Ad. II Polska bez przestępstw motywowanych antysemityzmem

Analiza dotychczasowej praktyki i opracowanie wskazówek dla działań Policji i prokuratury w zakresie wszczynania i prowadzenia postępowań dotyczących spraw o podłożu antysemitycznym.

Zwiększenie liczby wszczynanych przez Policję dochodzeń oraz prowadzonych przez prokuraturę postępowań dotyczących przestępstw o charakterze antysemitycznym poprzez zwiększenie świadomości i wiedzy wśród policjantów i prokuratorów na temat specyfiki takich przestępstw, uzyskiwanych dzięki właściwym szkoleniom, dystrybucji materiałów informacyjnych oraz kontaktom z przedstawicielami mniejszości żydowskiej w Polsce.

Przeprowadzenie akcji informacyjnej na temat procedur towarzyszących zgłaszaniu tego rodzaju przestępstw oraz właściwych szkoleń dla organów ścigania, skupionych na potrzebach i sytuacji ofiar/zgłaszających.

Stosowanie Wytycznych Prokuratora Generalnego w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa motywowane uprzedzeniami, w szczególności w zakresie legitymacji do składania zawiadomień z art. 256, art. 257 czy art. 119 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r. poz. 383) oraz właściwej kwalifikacji określonych czynów jako spełniających znamiona przestępstw określonych w tych przepisach prawa, jak również podnoszenie świadomości w polskiej Policji w tym obszarze.

Zapewnianie informacji na temat praw przysługujących ofiarom przestępstw o charakterze antysemickim, m.in. w zakresie możliwości uzyskania pomocy prawnej pro bono oraz pomocy Rzecznika Praw Obywatelskich czy możliwości uzyskania przez osoby pokrzywdzone statusu strony w postępowaniu sądowym.

Przeprowadzenie analizy w zakresie dotychczasowej praktyki sądów wobec przestępstw o charakterze antysemickim, obejmującej okres ostatnich 10 lat oraz opracowanie na tej podstawie spisu zarówno dobrych praktyk, jak i kwestii wymagających zmiany.

Podnoszenie świadomości sędziów na temat charakterystyki i wagi przestępstw o charakterze antysemickim w praktyce orzeczniczej sądów polskich poprzez przeprowadzenie właściwych szkoleń oraz dystrybucję materiałów informacyjnych.

Podejmowanie współpracy międzynarodowej w obszarze wymiany wiedzy i doświadczeń orzeczniczych, w tym przede wszystkim dobrych praktyk.

Pozyskiwanie przez sądy wiedzy eksperckiej od kompetentnych, specjalizujących się w tej tematyce biegłych.

Przeprowadzenie przeglądu i analizy obowiązujących przepisów prawa w celu zidentyfikowania istniejących luk i deficytów w obszarze zwalczania i przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim oraz szerzej, przepisów dotyczących różnych innych form antysemityzmu oraz przeciwdziałania im.

Przygotowanie właściwych projektów nowelizacji przepisów prawa na podstawie dokonanych przeglądów i analiz.

Uwzględnianie kwestii dotyczących przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim oraz szerzej, przepisów dotyczących różnych innych form antysemityzmu oraz przeciwdziałania im we właściwych projektach legislacyjnych.

Przeprowadzanie konsultacji z przedstawicielami mniejszości żydowskiej w Polsce oraz organizacjami pozarządowymi zajmującymi się problemem antysemityzmu podczas projektowania właściwych nowych lub nowelizowania istniejących przepisów prawa.

Pełna implementacja najnowszych instrumentów prawa unijnego w obszarze nowych technologii oraz AI w odniesieniu do przeciwdziałania przestępstwom o charakterze antysemickim.

Regularne gromadzenie oraz publikowanie przez Policję oraz Ministerstwo Sprawiedliwości szczegółowych danych na temat przestępstw o charakterze antysemickim, w tym: wszczętych postępowań, umorzeń, aktów oskarżenia oraz zapadłych wyroków, ze wskazaniem kwalifikacji prawnej czynów.

Monitorowanie grup skrajnych dopuszczających się przestępstw o charakterze antysemickim przez właściwe organy państwa, przy współpracy z organizacjami żydowskimi, w tym w szczególności żydowskimi gminami wyznaniowymi oraz przygotowywanie analiz i opracowań zawierających właściwe dane i wnioski z takiego monitoringu.

Wykorzystanie potencjału instytucji publicznych do realizacji zadań w zakresie monitorowania tego typu przestępstw (działania Instytutu Myśli Politycznej im. Gabriela Narutowicza, Instytutów PAN, uczelni) poprzez uruchomienie i finansowanie konkretnych projektów i programów grantowych.

Systematyczne reprezentatywne badania sondażowe umożliwiające wczesne przeciwdziałanie przestępstwom o charakterze antysemickim (analiza grup ryzyka narażonych na radykalizację antysemicką, grup narażonych na antysemicką mowę nienawiści, itp.).

Podejmowanie współpracy międzynarodowej w obszarze monitorowania i gromadzenia danych na temat przestępstw o charakterze antysemickim, skupionej na wymianie dobrych praktyk oraz uzyskiwaniu danych porównawczych.

Ad. III Media i Internet wolne od antysemityzmu oraz zniekształcania Holokaustu

Monitoring mediów publicznych i koncesyjnych pod kątem treści antysemickich i przeciwdziałanie im na podstawie art 18 pkt 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii

i telewizji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1722, z późn. zm.) oraz przepisów wynikających z Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (Dz. U. L 95 z 15.4.2010).

Inicjowanie i wspieranie samoregulacji w zakresie tworzenia mechanizmów przeciwdziałających antysemityzmowi w usługach medialnych.

Edukacja medialna, we współpracy ze społecznością żydowską, w zakresie tworzenia treści uwrażliwiających na kwestie antysemityzmu i mowy nienawiści, a także przeciwdziałania stereotypom i uprzedzeniom, zwłaszcza w mediach publicznych.

Wprowadzenie odrębnych przepisów dotyczących zwalczania różnych przejawów mowy nienawiści w prasie drukowanej i internetowych portalach informacyjnych.

Aktywne kontrolowanie największych platform internetowych w zakresie raportowania i usuwania przejawów antysemityzmu.

Stała współpraca z zaufanymi podmiotami sygnalizującymi w zakresie zwalczania antysemityzmu w sieci.

Ścisła współpraca i znaczące wzmocnienie prokuratury i Policji w zakresie efektywnego ścigania przestępstw o charakterze antysemickim w Internecie.

Działania edukacyjne kierowane do właścicieli portali i platform promujące dobre praktyki w zakresie samoregulacji oraz usuwania treści antysemickich bądź ich nośników.

Wspieranie inicjatyw mających na celu przeciwdziałanie zaprzeczaniu/zniekształcaniu Holokaustu w sieci, w tym ściślejsze współdziałanie w ramach UE i organizacji międzynarodowych nad stworzeniem nowych, skutecznych mechanizmów przeciwdziałania tym zjawiskom oraz potencjalnych zagrożeń związanych z dezinformacją lub będących konsekwencją rozwoju AI.

Ad. IV Edukacja o antysemityzmie i Holokauście

Utworzenie Zespołu ds. Edukacji o Holokauście i Antysemityzmie, z udziałem ekspertów i nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej.

Opracowanie wytycznych dotyczących nauczania o antysemityzmie i Holokauście, które zostaną wdrożone w ramach zmian podstawy programowej.

Poruszanie tematyki antysemityzmu i teorii spiskowych w ramach wprowadzonego w 2025 roku przedmiotu Edukacja Obywatelska.

Stworzenie oferty szkoleń dla nauczycieli dotyczących tematyki społeczności żydowskich w Polsce, antysemityzmu oraz Zagłady, jak również polskich wersji materiałów dydaktycznych dla nauczycieli stworzonych przez Radę Europy, OBWE/ODIHR i UNESCO.

Program grantowy wspierający działania mające na celu edukację o lokalnych społecznościach żydowskich.

Monitorowanie efektów kształcenia o Holokauście, antysemityzmie i dziedzictwie polskich Żydów dzięki systematycznym badaniom sprawdzającym poziom wiedzy i przekonania polskiej młodzieży.

Rekomendacje podręczników oraz materiałów edukacyjnych do nauczania historii i kultury Żydów oraz Holokaustu przez MEN jako książki pomocnicze do nauczania historii.

Wdrożenie scenariusza lekcji dotyczącej zagłady Żydów jako konsekwencji uprzedzeń antysemickich, realizowanej w miejscach pamięci związanych z zagładą Żydów (Auschwitz-Birkenau, Majdanek, Bełżec, Treblinka, Sobibór, Kulmhof (Oddział Muzeum w Żabikowie), Stutthof, Radegast, Gross-Rosen, Płaszów) – udział w tych zajęciach będzie rekomendowany wszystkim odwiedzającym te ośrodki szkołom.

Uruchomienie w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki ścieżki finansowania projektów dotyczących dziedzictwa żydowskiego, historii i kultury Żydów, problematyki antysemityzmu i jego następstw.

Wprowadzenie treści dotyczących przeciwdziałania antysemityzmowi i innym formom dyskryminacji do programów kształcenia nauczycieli w ramach specjalizacji nauczycielskich.

Przeciwdziałanie radykalizacji na uczelniach oraz obecności treści o charakterze antysemickim w przestrzeni instytucji akademickich (wzmocnienie działań instytucji antydyskryminacyjnych).

Stworzenie mechanizmów szybkiego reagowania na zdarzenia o charakterze antysemickim (integracja działań wewnętrznych uczelni, ew. Policji, straży miejskiej) przy pełnym zachowaniu autonomii akademickiej.

Wsparcie dla organizacji pozarządowych w zakresie kampanii informacyjnych przeciwdziałających antysemityzmowi i jego konsekwencjom.

Wypracowanie i wdrożenie mechanizmów systemowego monitorowania i skutecznego reagowania na incydenty antysemickie w sporcie, przy współpracy ze środowiskiem sportowym, w tym z PZPN.

Ad. V Bezpieczeństwo oraz potrzeby społeczności żydowskiej i jej dziedzictwa

Wzmocnienie niezbędnych środków bezpieczeństwa w celu ochrony Żydów i instytucji żydowskich, w tym miejsc kultu.

Stała współpraca instytucji państwowych i służb z organizacjami żydowskimi oraz instytucjami, fundacjami, stowarzyszeniami zajmującymi się historią i kulturą Żydów w celu przeciwdziałania i skutecznego reagowania w przypadku potencjalnych zagrożeń wymierzonych w społeczność polskich Żydów, incydentów o charakterze antysemickim, dewastacji miejsc pamięci lub kultu (w tym synagogi, cmentarze) w tym mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści.

Regularne, przynajmniej raz w roku wystąpienie MSWiA, właściwego podmiotu wskazanego na podstawie odrębnych przepisów do wykonywania zadań związanych z równością i przemocą domową oraz Ministra Sprawiedliwości podczas posiedzeń Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP, podejmujące stan bezpieczeństwa społeczności żydowskiej oraz kwestiom przeciwdziałania antysemityzmowi w Polsce.

Ad. VI Wzmacnianie pamięci o Zagładzie i polskich Żydach

Partnerstwo z organizacjami społecznymi, współpraca z organizacjami, które są zaangażowane w ochronę i promowanie dziedzictwa żydowskiego, wspieranie ich inicjatyw oraz angażowanie się w wspólne projekty.

Zachęcanie do lokalnych inicjatyw, które angażują społeczności w ochronę żydowskiego dziedzictwa, które mobilizują mieszkańców do dbania o lokalne miejsca pamięci.

Ścieżka finansowa na działania lokalne na rzecz ochrony dziedzictwa żydowskiego i pamięci o Żydach (dedykowany program grantowy; warunkiem uzyskania finansowania działań dotyczących cmentarzy będzie opinia Komisji Rabinicznej ds. Cmentarzy przy Biurze Naczelnego Rabina RP).

Dążenie do włączenia przedstawicieli społecznych organizacji żydowskich działających w sferze polityki pamięci oraz badań historycznych dotyczących dziedzictwa żydowskiego oraz badań nad Holokaustem - w trybie obowiązujących przepisów prawa dotyczących

muzeów i instytucji kultury do procesu decydowania o instytucjach kultury i miejscach pamięci dotyczących społeczności żydowskiej (opiniowanie dyrektorów, włączenie ekspertów delegowanych przez społeczność do rad) w celu uniknięcia zawłaszczania kulturowego.

Facylitacja współpracy samorządów lokalnych z organizacjami żydowskimi. Zachęcanie do zawiązywania partnerstw między gminami żydowskimi (oraz ZGWŻ i FODŻ) będącymi właścicielami cmentarzy żydowskich a samorządami lokalnymi w celu podziału obowiązków i kosztów utrzymania terenu cmentarzy.

Przeciwdziałanie antysemityzmowi oraz zniekształceniom dotyczącym Zagłady poprzez wzmacnianie działań zapewniających szeroko zakrojoną cyfryzację archiwów zawierających dokumenty na temat życia żydowskiego i Zagłady w Polsce.

Wsparcie dla istniejących jednostek badawczych oraz instytucji zajmujących się upamiętnianiem Holokaustu i społeczności żydowskiej w Polsce, w tym dla polskich instytucji działających w ramach European Research Infrastructure Consortium-European Research Holocaust Infrastructure.

Gwarancje niezależności naukowej dla osób zajmujących się tematami polsko-żydowskich relacji, historyków etc. Instytucjonalna ochrona przed procesami typu SLAPP za badania w tym obszarze, świadczona przez pracodawców (uczelnie publiczne, instytuty PAN).

Międzynarodowa współpraca w ramach ochrony miejsc pamięci.

Krajowa strategia przeciwdziałania antysemityzmowi i wspierania życia żydowskiego na lata 2025–2030 jest pierwszym tego typu dokumentem rządowym i może stanowić podstawę opracowania podobnych strategii w odniesieniu do innych mniejszości w przyszłości.

Zakłada się wejście w życie uchwały z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Proponowany termin wejście w życie uchwały wynika z konieczności pilnego wejścia w życie jej postanowień z uwagi na ważny interes publiczny – czyli, jak najszybszemu przeciwdziałaniu zjawisku antysemityzmu w Polsce.

Projekt uchwały nie ma wpływu na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców, oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe.

Projekt uchwały nie dotyczy także majątkowych praw i obowiązków przedsiębiorców, w tym mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców.

Projekt uchwały nie zawiera przepisów technicznych w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039 oraz z 2004 r. poz. 597) i w związku z tym nie podlega procedurze notyfikacji.

Przedmiot projektu uchwały nie jest objęty zakresem regulacji prawa Unii Europejskiej.

Projekt uchwały nie podlega przedstawieniu właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, zgodnie z § 27 ust. 4 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2024 r. poz. 806, z późn. zm.), w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji albo uzgodnienia.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2025 r. poz. 677) projekt uchwały nie podlega udostępnieniu w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny.

Jednocześnie należy wskazać, że nie ma możliwości podjęcia alternatywnych środków umożliwiających osiągnięcie zamierzonego celu.